

ФАКУЛЬТЕТ ЖУРНАЛИСТИКИ

КУЛЬТУРАЛАГІЧНЫЯ СКЛАДНІКІ МЕДЫЯКАНЦЭПТАСФЕРЫ БЕЛАРУСІ (ТЭАРЭТЫЧНЫ АСПЕКТ)

М. А. Груздзевы

Беларускі дзяржаўны ўніверсітэт, г. Мінск;

mgruzdeva312@gmail.com;

наук. кір. – В. І. Іўчанкаў, д-р філал. навук, праф.

У артыкуле апісваюцца карэляцыйныя сузалежнасці маўленчых і культуралагічных феноменаў медыяканцэптасферы Беларусі. На падставе тэарэтычнага аналізу выяўляюцца суадносіны паняццяў «мова» і «культура». Аўтар робіць выснову пра магчымасць фарміравання карціны свету беларуса ў кантэксце медыяканцэптасферы Беларусі.

Ключавыя словы: культура; нацыянальная культура; суадносіны культуры і мовы; канцэптасфера; медыяканцэптасфера Беларусі.

Мова – факт культуры, інструмент захоўвання духоўных і матэрыяльных каштоўнасцяў народа, якія перадаюцца з пакалення ў пакаленне. Мова ёсць найважнейшы сродак фарміравання і назапашвання ведаў чалавека. Вынікі пазнання навакольнага свету фіксуюцца ў мове. Мова і жыццё ідуць разам. Мова адлюстроўвае рэчаіснасць, эфектыўна перадае ментальную карціну свету. Сістэму ведаў і ўяўленняў індывіда пра наваколле, зафіксаваную ў вербальнай парадыгме, называюць моўнай карцінай свету.

Праблема ўзаемасувязі і ўзаемадзеяння мовы і культуры з XIX ст. робіцца адной з цэнтральных у шматлікіх сферах, вывучэннем якіх з'яўляецца функцыянаванне знакавых сістэм. Нягледзячы на тое што мова і культура – розныя семіятычныя сістэмы, у іх ёсць шмат агульнага: 1) формы свядомасці, у якіх адлюстроўваецца светапогляд індывіда; 2) культурныя коды ўзаемазвязаныя і ўзаемаабумоўленыя маўленчай практыкай; 3) інтэграваны суб'ект – асоба і грамадства; 4) арталагічнасць; 5) гістарычная абумоўленасць; 6) антыномія «дынаміка – статыка».

Адрозненне мовы і культуры заключаецца ў тым, што першая заснавана на ўстаноўцы на масавага адрасата, а культура – на элітарнага.

Існуюць розныя погляды на суадносіны паняццяў «мова» і «культура». Умоўна можна вылучыць тры падыходы да семантычнай інтэрпрэтацыі гэтых тэрмінаў. Пры **першым падыходзе** мова разглядаецца як інструмент адлюстравання культуры, мова адлюстроўвае рэчаіснасць, а культура ёсць кампанент гэтай рэчаіснасці (Г. А. Бруцын [1], Э. С.

Маркаран [2] і інш.). Трансфармацыя рэчаіснасці прыводзіць да змен у мове, што адбываецца на верыфікацыі культурна-нацыянальных стэрэатыпаў. Аднак пытанне пра тое, ці ўздзейнічае мова на культуру, у рамках гэтага падыходу застаецца адкрытым. Спраба даследчыкаў вызначыць ступень уплыву асобных сфер культуры на мову прывяла да ўзнікнення сацыялінгвістыкі.

Пры **другім падыходзе** даследуецца ўплыў мовы на культуру. Мова разглядаецца ў такім выпадку як навакольнае асяроддзе (В. Гумбальт [3], А. А. Патабня [4]). Мова не існуе па-за чалавекам як аб'ектыўная рэчаіснасць, яна існуе толькі ўнутры яго, у свядомасці кожнага індывіда, што з'яўлялася прадметам вывучэння неагумбальтыянцаў (Э. Сепір [5], Б. Л. Уорф [6]). Імі была распрацавана тэорыя лінгвістычнай адноснасці, паводле якой людзі бачаць свет праз прызму роднай мовы. Увесь свет існуе настолькі, на колькі ён адлюстраваны ў мове, а мовы розных народаў адрозніваюцца ментальнымі карцінамі свету.

Пры **трэцім падыходзе** акцэнтуюцца ўвага на тым, што канцэптуальнае ўсведамленне культуры магчыма толькі праз натуральную мову. Мова – факт культуры, таму што з'яўляецца: складнікам культуры, што перадаецца з пакалення ў пакаленне; галоўным інструментам засваення культуры; ключом да разумення сутнасці культуры ў рэлігіі, літаратуры, навучы, калі вывучаць іх у якасці лінгвістычных кодаў.

Праз мову выяўляюцца асаблівасці нацыянальнага менталітэту. У сувязі з гэтым М. І. Жынкін адзначае: «Мова ёсць механізм, які адкрывае перад чалавекам галіну свядомасці» [7, с. 45]. Мова і прадукт культуры, і яе складнік, і ўмова існавання культуры. Гэта значыць, мова і культура могуць разглядацца ў таксаноміі часткі і цэлага, але ў той жа час мова незалежная ад культуры ў цэлым, гэта самастойная семіятычная сістэма (менавіта так мова вывучаецца ў традыцыйнай лінгвістыцы).

Кожны носьбіт мовы з'яўляецца і носьбітам культуры, таму вербальныя знакі могуць выконваць функцыю кодаў культуры, выступаючы тым самым сродкам выражэння асноўных камунікатыўных устаноў. Таму нацыянальная мова і выяўляе культурна-нацыянальную ментальнасць прадстаўнікоў народа. У кожнай культуры маюцца свае ключавыя словы – канцэпты. Найбольш рэпрэзентатыўнай сферай чалавечай дзейнасці ў гэтым плане з'яўляецца медыяпрастора. Мадэляванне карціны свету беларуса адбываецца праз медыяканцэптасферу і яе ўніверсальныя адзінкі – медыяканцэпты, якія ўяўляюць сабой своеасаблівы кагнітыўны сродак пазнання, успрымання і рэтрансляцыі рэчаіснасці.

Бібліяграфічныя спасылкі

1. Брутян Г. А. Язык и картина мира // Филологические науки. 1973. № 1. С. 45–69.

2. Маркарян Э. С. Избранное. Наука о культуре и императивы эпохи // отв. ред. и составитель А. В. Бондарев. М.; СПб: Центр гуманитарных инициатив, 2014. 656 с.
3. Гумбольдт В. фон. Избр. труды по языкознанию. М.: Прогресс, 1984. 400 с.
4. Потебня А. А. Слово и миф. М.: Прогресс, 1989. 549 с.
5. Сэпир Э. Избранные труды по языкознанию и культурологии. М.: Философия, 1993. 540 с.
6. Уорф Б. Ли. Отношение норм поведения и мышления к языку // Новое в лингвистике. М., 1961. Вып. 1. С. 14–34.
7. Жинкин Н. И. Язык – речь – творчество. М.: Лабиринт, 1998. 315 с.